

Jožef Smej

Mikloš Küzmič med državnim aparatom, cerkveno oblastjo in fevdalno gospoko

Kdorkoli je doslej zasledoval objavljena pisma Mikloša Küzmiča (1737–1804), župnika in vicearhidiakona pri Sv. Benediktu v Kančevcih, pisatelja in pesnika, se je lahko prepričal o pomembnosti teh pisem za zgodovino Prekmurja. Pisem je veliko in jih bo še treba prevesti in objaviti. Ob teh pismih so prav tako pomembni drugi pisni dokumenti, ki so v zvezi z izjemno osebnostjo M. Küzmiča. Tudi teh je že precej objavljenih, vendar se po naključju še zmeraj odkrijejo nova pisma, bodisi M. Küzmiča ali druga, ki omogočajo boljše spoznavanje njegovega dela.

Pričujoča pisma v časovnem razponu od 30. decembra 1777 do 11. julija 1783 so izvirno vsa v latinskem jeziku. Zaradi lažjega razumevanja navajam v svojem prevodu tu in tam tudi izvirno besedilo, in sicer v oklepaju.

To je čas, ko Marija Terezija ustanovi sombotelsko škofijo (Dunaj, 17. februar 1777), katero je potem papež Pij VI. uradno razglasil (Rim, pri Sv. Petru 16. junija 1777). Po smrti Marije Terezije (29. novembra 1780) zavlada v vsej moči Jožef II. Po dobrih treh mesecih vladanja že izda odlok »Placetum regium« (26. marca 1781): Vsa papeževa pisma morajo iti skozi cesarjevo pisarno in šele, če se cesar z njihovo vsebino strinja, jih lahko posredujejo naslovljencem. Papež Pij VI. prispe 22. marca 1782 na Dunaj, da bi cesarja pregovoril, naj odneha s proticerkvenimi ukrepi. Tja pride tudi prvi sombotelski škof János Szily (1735–1799). Papež ga sprejme 3. aprila 1782. Jožef II. vidi v Szilyju svojega nasprotnika, zato mu prepove nadaljnje bivanje na Dunaju: »Njemu (škofu Szilyju – op. J.S.) naj se naroči, da mora v roku 24 ur (intra 24 horarum spatium) oditi od tu in se odpraviti v Požun (Bratislavo); tam mora pred Kraljevskim namestniškim svetom (coram Consilio Locum-tentiali Regio) dati račun o svojem dejanju in se nato pri priči vrniti v svojo škofijo; brez posebnega dovoljenja in milostne pravice si naj ne drzne prikazati se niti v Požunu niti v našem Dunajskem mestu.«¹

Cesar se je zavedal, da Szily nasprotuje njegovim odredbam, ki so posegale v notranjo disciplino Cerkve: sem sodijo že omenjeni »Placetum regium«, nato odredba z dne 4. maja 1781, s katero Jožef II. odpravlja papeški buli »Unigenitus« (izdana 1713 o janzenističnih zmotah) ter »In Cena Domini« (o grehih in kaznih, ki jih redno lahko odpusti le papež). Slednjo so morali celo iztrgati iz vseh obrednikov. »Tolerančni patent« Jožefa II. z dne 29. oktobra 1781 objavi Szily šele 9. julija 1782. Po tem patentu protestanti glede duhovniških opravil niso več podložni katoliškim župnikom. Božjo službo in svoje pridigarje lahko imajo povsod, ne le v tako imenovanih artikularnih krajih. V kronostihu z dne 30. decembra 1783 želi M. Küzmič, naj Szily doživi preklic tolerančnega patenta.²

¹ Prim. G. Géfin, A szombathelyi egyházmegye története I., Szombathely 1929, 56–57 (G. Géfin, Zgodovina sombotelske škofije, I. zvezek). Ker so trije zvezki, navajam: Géfin I. ali II. ali III.

² Prim. J. Smej, Muza Mikloša Küzmiča, Ljubljana 1976, 40–43, kjer je več kronostihov M. Küzmiča. V nadaljevanju: J. Smej, Muza.

Prav gotovo je Szily le s težkim srcem sporočil M. Küzmiču cesarjevo odredbo, da morajo duhovniki v brevirju z belim lističem papirja prelepiti besedilo, zaradi katerega se je cesar čutil ogroženega. Gre za besedilo v brevirju, v drugem berilu II. nokturna pri 25. maju, ko goduje sv. Gregor VII., papež. Gregor VII. (Hildebrand) je namreč leta 1076 izobčil nemškega kralja Henrika IV., ker je ta svojevoljno umeščal škofo in opate, ki so nasprotovali papeževim reformam. Besedilo, ki ga po odredbi Jožefa II. niso več smeli brati v brevirju, govori o tem, kako je papež Gregor VII. ostal trden nasproti Henriku IV.: »*Contra Henrici imperatoris impios conatus, fortis per omnia athleta, impavidus permansit, seque pro muro domui Israel ponere non timuit, ac eundem Henricum, in profundum malorum prolapsus, fidelium communione regnoque privavit, atque subditos populos fide ei data liberavit*« (»Proti brezbožnim poskusom cesarja Henrika je vseskozi kot močan in neustrašen bojevnik ostal stanovit in se ni zbal sebe postaviti za zid Izraelovi hiši. In tako je istega Henrika, ki je zdrknil v globočino zla, izobčil iz občestva vernih in mu odvzel kraljevsko oblast, njegove podložnike pa odvezal zvestobe, ki so mu jo bili s prisego obljubili«). Küzmič je moral, kot bomo videli v pričujoči razpravi, sporočiti Szilyju, da so duhovniki Slovenske okrogline pravkar navedeno besedilo prelepili v brevirju.

To je tudi čas, ko M. Küzmič že izda štiri slovenske knjige, tri v letu 1780 in eno v letu 1781, čas, ko isti imenuje škofa Szilyja »darežljivi meceni« (gratiosus Maecenas), ker mu je za natis knjig izplačal 50 florenov;³ čas, ko zemljiški gospodje nočejo nič slišati o prispevku za domačo kapelo M. Küzmiča;⁴ čas, ko škof Szily dovoli, da M. Küzmič prevede v slovenščino cesarsko-kraljevski odlok (tolerančni edikt ali patent), stroške prevoda pa naj bi poravnal visoki (Excelsus) kraljevski namestniški svet v Požunu;⁵ prevod v slovenski jezik bi bil po sodbi M. Küzmiča potreben, ker da se širi govorica: »Ko je bil rimski papež na Dunaju, so pred cesarjem in škofi pretresli vprašanje ver in da je bila med drugimi kar najbolj potrjena luteranska;⁶ čas, ko M. Küzmič od gornjelendavskega grofa Mihaela de Nádasd izbirači (emendicat) 50 florenov za natis slovenskih knjig⁷ in denar za oljčno olje. Po cerkvenih predpisih je morala namreč pred tabernakljem stalno podnevi in ponoči svetiti svetilka, v kateri je gorelo oljčno olje. To je tako imenovana večna luč.

Dunajski državni aparat, raztegnjen na Visoki kraljevski namestniški svet v Požunu in na Slavno Železno županijo (Inclitus Comitatus Castriferreus) z njenimi procesualnimi sodniki in sodniki svobodnikov na eni strani, na drugi pa cerkvena oblast, škof Szily, ki ni bil samo meceni M. Küzmiča, ampak tudi njegov delodajalec, nadalje škofijski konzistorij, arhidiacon Štefan Boros, poleg tega pa še fevdalna gosposka z gornjelendavskim grofom Mihaelom de Nádasd na čelu, to je bil svet, v katerem je deloval M. Küzmič in pomagal škofu Szilyju, da sta župniji Murska Sobota in Gornji Senik dobili kaplana, veččega slovenskega jezika. Truda polno popisovanje župnij in njihovih dohodkov v sodelovanju s procesualnimi sodniki, priprava prefaranja nekaterih krajev, nastajanje nove župnije Sv. Sebeščana, kaplanij Kuzma, Čepinci, Bakovci, Dokležovje, oskrba dečkov, ki bi bili radi sprejeti v kószeško sirotišnico in študirali na tamkajšnji gimnaziji, vse to ni oviralo M. Küzmiča, ko je v tem času pripravil poleg svojih štirih knjig še peto, to je KNJIGO MOLITVENO (...) NA HASZEK SZLOVENSZKOGA NARODA (1783), ne da bi se pri tem opiral na izrazje iz že natisnjenih

³Prim. I. Škafar, Iz dopisovanja med škofom J. Szilyjem in Miklošem Küzmičem v zvezi s sedmimi Küzmičevimi knjigami, v: Slavistična revija 23 (1975) 96–97. Navajam: I. Škafar, Iz dopisovanja.

⁴I. Škafar, Iz dopisovanja, str. 99–100.

⁵Prav tam, str. 269–271.

⁶Prav tam, str. 271–272.

⁷Prav tam, str. 277, 281–282.

knjig slovenskih prekmurskih protestantov.⁸ KNIGA MOLITVENA je bila največkrat ponatisnjena slovenska knjiga, zares kakor »brevir« za Slovence med Muro in Rabo.

Sledijo pisma, razvrščena kronološko.

I. – 30. decembra 1777

Presvetli in prečastiti gospod škof,
meni zelo naklonjeni gospod!

Zares priznam, da mi povzroča veliko srčno bol to, da vam po toliko opominih tako pozno dostavljam popis župnij Slovenske okrogline (conscriptio Parochiarum Tóthszághiensium), ki ste mi ga milostljivo zaupali. Moram pa odkrito poudariti, da zamuda nikakor ni bila po moji krivdi ali zaradi moje nemarnosti. Že davno sem namreč naredil popis svoje župnije, ustrezno tabeli, ki ste mi jo bili poslali. Izpolnjeno tabelo sem razposlal po naši okroglini, da bi se gospodje župniki znašli in po mojem vzorcu naredili popis svojih župnij. Nisem jih nehal opominjati, naj vendar že izpolnijo tabele in mi jih pošljejo. In tako sem jih prejel zelo pozno. Ker niso bile brez napak, sem jih moral vse, razen dveh, v teh svetih dneh prepisati, kar mi je povzročilo velik trud. Bil sem namreč zelo obremenjen z nujnimi bogoslužnimi opravili. To, da je v nekaterih tabelah rubrika: kalvinske veroizpovedi (Helveticae confessionis) ostala prazna, pomeni, da v tisti župniji ni kalvincev.

Ko sedaj popise po hitri pošti (per expressum) z vso vdanostjo polagam v naročje vaše presvetlosti, stojimo že pred vrati novega leta. Želim, naj vam bo začetek leta z vsemi njegovimi dolžnostmi kar najbolj srečen. Svečano obljubljam svoje molitve k Najvišjemu, naj vas v blagor naše premile škofije in v kar največjo rast Cerkve zdravega ohrani do častitljive starosti, da si boste tako nabrali čim več zaslug in po srečnem teku zemeljskega življenja v nebesih med največjimi škofi Cerkve prejeli neminljivi venec slave.

Ko tako voščim vaši blagi škofovski presvetlosti (Ita DVM VoVeo benIgnae ILLVstrItatI epIsCopaLI – kronostih daje letnico 1777, op. J.S.), se priporočam vaši veliki naklonjenosti in velikodušni blagohotnosti ter ostajam z vdanim spoštovanjem.

Presvetlega in prečastitega gospoda škofa,
meni zelo naklonjenega gospoda
najneznatnejši in nevredni

V Ivanovskem dolu,
30. decembra 1777

kaplan, Mikloš Küzmič,
župnik pri Sv. Benediktu, m.p.

⁸ Prim. J. Smej, Se je Mikloš Küzmič v svojem prevodu Evngyeliomov res naslanjal na Štefana Küzmiča? v: Slavistična revija 45 (1997), št. 3–4, str. 531–542.

II. – 1781⁹

Razglabljanja o Slovenski okroglini
in njenih težavah

Presvetlemu in milostljivemu
gospodu škofu!

Na vsak način moramo iztrebiti zelo hudo zlorabo, ki se proti odloku Njegovega veličastva iz leta 1732(?)¹⁰ šopiri po krčmah. Krčmarji namreč ob nedeljah in praznikih tako v dopoldanskem kakor tudi v popoldanskem času brez vsakega ozira na božjo službo točijo vino, in sicer ne samo ljudem v vaseh, ki so oddaljene od cerkve, ampak tudi tistim, ki se zbirajo ob cerkvah.

Ta zloraba še posebej vlada pri cerkvi Sv. Benedikta, kjer pijanci prav blizu cerkve predvsem v popoldanskem času tako kričijo in delajo takšen hrup, da ne moremo imeti krščanskega nauka.

Za iztrebitev teh izgredev menim, da mora slavno Županijsvo pooblastiti gospoda Janeza Farkaša, sodnega prisednika.¹¹

Gospoškinski uslužbenci preprečujejo, da bi od kršiteljev božje službe in cerkvenih zapovedi pobirali globo v prid cerkve. Kaj naj storimo? Sicer pa naj tudi oni ne bi imeli navade kaznovati.

Kaplan v gornjelendavskem gradu¹² noče krstiti niti v nujnih primerih.

Omenjenega kaplana blagovolite, gospod škof, obvezati k izpitu, da dobi jurisdikcijo.

(Manjka običajni pozdrav – op. J.S.)

Mikloš Küzmič,
župnik pri Sv. Benediktu,
s.r.

⁹Ta dopis M. Küzmiča škofu Szilyju, najden v sombotelskem škofijskem arhivu med spisi za leto 1781, nima datuma, ker je dodatek kakemu drugemu pismu (Acta cancellaria, 1781).

¹⁰Letnica 1732 v izvirniku ni jasna, ker jo je M. Küzmič skušal popraviti. Možna je tudi letnica 1772. Ker pa je v kanonični vizitaciji župnije sv. Benedikta v Kančevcih z dne 13. septembra 1756 na 1232. strani omenjeno, da mora župnik po kraljevi resoluciji z dne 2. decembra 1732 kršitelje nedelje in praznikov prijaviti najprej zemljiškemu gospodstvu in potem – če je potrebno – županijski oblasti, gre v našem primeru za letnico 1732. Denarna kazen, ki jo morajo plačati kršitelji, pripada cerkvi.

Sicer se pa že župnik Janez Požgaj v pravkar omenjeni vizitaciji (str. 1210) pritožuje, da ob nedeljah, ko je okrog cerkve sejem, ne more imeti v cerkvi kateheze, ker pijanci delajo nadlego, povzročajo hrup in vdirajo celo v cerkev (»Ebrii Homines Ecclesiam ingredi, et circa, ac in Eadem molestias, clamores cum scandalo facere soliti sint, catecheses servari non possunt«). Sombotelski škofijski arhiv.

¹¹Vizitacijski zapisnik župnije Sv. Benedikta v Kančevcih z dne 4. in 5. septembra 1778, str. 14, pravi, da sta s strani Slavne župnije bila navzoča presvetli in blagorodni gospod Peter Kregar, namestnik sodnika svobodnikov in njegov sodni prisednik, gospod Janez Farkaš. – Sombotelski škofijski arhiv. – O Petru Kregarju prim. J. Smej, Pisma Mikloša Küzmiča zemljiškemu gospodu, v: Časopis za zgodovino in narodopisje 52 (1981) str. 284, op. 2.

¹²Vizitacijski zapisnik župnije Gornja Lendava z dne 12. in 13. septembra 1788, str. 232, pravi: »Capellanus Aulicus P. Hermanus Schortz in 10um – annum Capellanus Ord. Erem. s. Augustini ex Conventu Lencensi examinatus et approbatus« (»Dvorni kaplan je p. Herman Schortz, že deseto leto kaplan iz reda Puščavnikov sv. Avgušтина. Pripada lencenskemu samostanu. Je izprašan in potrjen«). – Sombotelski škofijski arhiv.

III. – 8. aprila 1781

Gospodu
Miklošu Küzmiču
vicearhidiakonu
Slovenske okrogline

Prečastiti gospod župnik
in vicearhidiakon!

V redu sem prejel tako triletno račune vseh cerkva Slovenske okrogline kakor tudi rešitve kazusov za prvo trimesečje tekočega leta, ki mi jih je bila vaša prečastitost predložila skupaj s spemnim dopisom.

Kar se pa tiče primerne začasne namestitve petih dečkov spreobrnjencev iz vaše župnije, ki že obiskujejo šole, sporočam: zaradi pomanjkanja zadostnega števila zavetišč¹³ jih za sedaj ne morem sprejeti med gojence kószeške sirotišnice; priskrbel pa sem jim začasno namestitev; razvrstili se bodo v Sombotelu, deloma pri meni, deloma pri gospodih kanonikih in drugih bogoljubnih dobrotnikih; tako bodo z vsem dobro oskrbljeni. Zato jih naj vaša prečastitost okrog binkoštnih praznikov, ko bom končal vizitacije v kemenesaljanskem distriktu, pripelje v Sombotel. V svoji hvali vredni gorečnosti si prizadevajte oskrbeti tudi druge dečke spreobrnjence.

Bog, začetnik in ustanovitelj svoje Cerkve, vam bo stal ob strani in vas bo blagoslavljal ter vam delil zadostne milosti, da se bodo mogli dečki pravilno vzgojiti za porast prave vere in v duhovno korist slovenskega ljudstva (*gentis vandalicae*) ter da bodo mogli tudi nekateri izmed njih biti postopoma sprejeti v kószeško sirotišnico.

(Ustrezen konec v tem osnutku pisma manjka – op. J.S.)

IV. – 20. maja 1782

Presvetli in prečastiti gospod škof,
meni zelo naklonjeni gospod!

Milostno ste mi blagovolili dovoliti, da bi ob velikonočnih praznikih pripeljal dva dečka spreobrnjenca v kószeško sirotišnico, vendar sem to odložil do binkoštnih praznikov. Takrat bom imel priložnost, da vam poljubim posvečeno roko. Sicer pa me je vmes nenadoma zagrabila mrzlica, iz katere se še nisem popolnoma izkopal; pa tudi eden od dečkov je hudo zbolel in že mesec dni leži. Tako mi je bila odvzeta milost, da bi vam osebno izkazal čast, enemu od dečkov pa možnost odpotovati v kószeško sirotišnico, kakor ste mu milostno dovolili. Potemtakem vam sedaj izročam samo enega dečka, in sicer Jožefa Hajdinjaka,¹⁴ z vdano prošnjo, da sprejmete v sirotišnico, čeprav sicer bolj pozno, tudi drugega dečka, ko ozdravi.

¹³ Zavetišče ali sirotišnica je bila tudi v Gornji Lendavi. Zakaj je bila »izpodnesena« (»sublatu orphanotrophio«), se ne ve. Grof Mihael de Nádasd si je prizadeval za njeno vrnitev. Prim. I. Škafar, Iz dopisovanja, str. 106–108.

¹⁴ Prim. J. Smej, Skrb Mikloša Küzmiča za dijake, v: Zgodovinski časopis 51 (1997) 1 (106) 5–15. V nadaljevanju: J. Smej, Skrb. – Imenovani Jožef Hajdinjak je bil doma kot M. Küzmič, se pravi iz Dolnjih Slaveč, kjer je bil rojen ok. 1774. Kot gojenec kószeške sirotišnice je tam obiskoval gimnazijo od 1782 do 1786. Izučil se je ključavničarstva. Prim. L. Vecsey, A kőszegi róm. kat. Kelcz-Adelffy árvaház története 1741–1941, Szombathely 1943, 308 (Zgodovina kószeške rim. kat. Kelcz-Adelffyjeve sirotišnice 1741–1941).

O ko bi le mogli vse take nedolžne duše iztrgati nekatoliškim staršem, da bi jih vzgojili v zveličavni veri. Toda joj! V tem kotu je naši duhovni žetvi že odklenkalo, kajti v te kraje je vdrl duhovnik augsburške veroizpovedi (Minister Augustanae Confessionis invaserit), ki je skozi 14 dni delil sveto večerjo ne samo našim Slovencem (Vandalis nostris), ampak tudi Ogrom in Nemcem, ki so množično skupaj vreli k njemu (turmatim ad se confluentibus).¹⁵ Zapeljivec (seductor) je sicer že odšel, vendar v upanju, da se vrne. O da se ne bi nikoli.

Končno vas še ponižno prosim, blagovolite mi sporočiti, ali lahko v prihodnjem popisu župnij kraje, ki so kaki cerkvi bliže, a do sedaj pripadajo bolj oddaljenim župnijam, priključimo in pripišemo bližnjim župnijam?

Vas Gerlinci na primer spada k župniji Sv. Jurij v Rogaševcih, od katere je oddaljena skoraj dve uri, medtem ko od Sv. Helene ali od Cankove le pol ure; prav tako vas, ki leži ob vznožju hriba Sv. Helene, spada k Sv. Juriju.¹⁶ Ali lahko obe imenovani vasi izločimo iz župnije Sv. Jurija in priključimo bližnji cerkvi? Podobno je tudi v drugih krajih.

Sicer pa se priporočam vaši predragoceni naklonjenosti in velikodušni blagohotnosti ter ostajam z vdanim spoštovanjem.

Presvetlega in prečastitega gospoda škofa,
meni zelo naklonjenega gospoda

20. maja 1782
v Ivanovskem dolu

najneznatnejši in nevredni kaplan,
Mikloš Küzmič, župnik
pri Sv. Benediktu, s.r.¹⁷

V. – avgusta 1782

Presvetli in prečastiti gospod škof,
meni zelo naklonjeni gospod!

Takoj na začetku, ko so se pred nedavnim lotili popisovanja novih župnij in krajevnih kapelanij, ki bi jih bilo treba ustanoviti, so gospodje procesualni sodniki sprožili nekatere težave glede popisa župnijskih dohodkov. Težave so namreč predvsem v tem, ali morajo znova popisati dohodke čisto vseh župnij ali pa samo tistih, iz katerih se izločijo posamezni kraji za ustanovitev nove župnije, da bi se tako jasno pokazalo, koliko se odvzame župnijam, ki že obstajajo in kaj primanjkuje za primerno vzdrževanje župnikov, ki bodo na novo umeščeni, ali pa je nov popis potreben tam, kjer se prejšnji ni ujemal in je bil že dostavljen višjim ustanovam, kar lahko sklepamo iz opredelitve slavne Županije, ki se glasi takole: Ob tej priložnosti naj gospodje sodniki svobodnikov znova popišejo župnijske dohodke, če in za koliko let nazaj zapazijo neskladje v popisih. Iz pojmov: če, koliko in neskladje (Si, quantum ac inadaequata) sklepajo gospodje sodniki, da morajo obnoviti popise župnijskih dohodkov in jih znova prepisati samo za tiste župnije, pri katerih se je našlo kakšno neujemanje. V naših krajih pa nikjer nismo zasledili takega neskladja. Kvečjemu bi bil takšen popis potreben le za župnije, iz katerih – kot je bilo že

¹⁵ Ta duhovnik augsburške veroizpovedi je bil Mihael Bakoš. Rodil se je ok. 1742 v Šalovcih, srednjo šolo je obiskoval v Požunu kot štipendist požunske protestantske ustanove. Od 1779 do 1783 je kot pastor deloval v Šurdu. Po tolerančnem patentu z dne 29. oktobra 1781 je lahko prišel iz Šurda, artikularnega kraja, v »Slovensko okrogolino« potrjevati protestantske vernike.

Priredil je Szlovenszki abeczedár, 1786; Nouvi Graduvál, 1789 in verjetno tudi Győrszki Kátékizmus, 1796. Umril je v Šurdu 1803. Prim. J. Smej, Skrb, str. 7, op. 14.

¹⁶ Gre za vas Večeslavci. Kanonična vizitacija župnije sv. Jurija v Rogaševcih z dne 11. in 12. septembra 1778 pravi: »Vecsészlavecz distantem a Matre tribus quadrantibus« (»Večeslavci so od cerkve oddaljeni tri četr ure«), str. 202. Sombotelski škofijski arhiv.

¹⁷ Na to Küzmičevo pismo je škof Szily odgovoril dne 22. maja 1782. Prim. J. Smej, Skrb, str. 7.

omenjeno – bi bilo treba nekatere vasi izločiti za ustanovitev novih župnij. Vendar tudi v tem primeru – tako menijo gospodje sodniki – ni potrebno, da bi razprostrano popisali omenjene dohodke, ker so že ustrezno popisani, pač pa bi jih bilo treba le na kratko povzeti, da bi se v preglednem prikazu videlo, koliko se odvzame enemu župniku in dodeli drugemu.

Druga težava: V primeru, da bi bilo treba znova popisati dohodke vseh župnij, ali so potem v tem popisu zajeta tudi župnišča? In ali je treba popisati tudi dohodke organistov-šolnikov v vseh župnijah ali pa samo v krajih, v katerih se načrtuje nova župnija ali nova kapelanija. O tem namreč ni nobene omembe v obvestilu, ki so nam ga poslali gospodje sodniki svobodnikov slavne Županije. Posebej kako naj ukrepamo glede Sv. Sebeščana, če bo tam nastala župnija? Kako bo tam glede vzdrževanja organista-šolnika, ker ga župljani gledajo postrani in bi mu komaj kaj bili pripravljeni dajati? Prav zaradi tega je sedanji martjanski šolnik-organist nehal služiti Sebeščančarjem.¹⁸

Glede vseh teh točk vas, presvetli gospod škof, z vso ponižnostjo prosim za modro navodilo in za milostno rešitev. Hkrati se priporočam vaši predragoceni naklonjenosti in veliki blagohotnosti ter ostajam z vdanim spoštovanjem.

Presvetlega in prečastitega gospoda škofa,
meni zelo naklonjenega gospoda

V Ivanovskem dolu,
dne ... avgusta 1782
(v izvirniku je dan izpuščen, op. J.S.)

najneznatnejši kaplan,
Mikloš Küzmič, župnik
pri Sv. Benediktu, s.r.

P.S. Neki deček, rojen nekatoliškimi staršem, obiskuje šolo v Martjancih. Želi se okleniti svete vere (sacram fidei amplecti cupit), boji pa se očetove nejevolje. Dečka z vso ponižnostjo priporočam vam, gospod škof, da ga milostno sprejmete v kóšzeško sirotišnico, in sicer ob prazniku vseh svetih. Medtem se bova z martjanskim gospodom župnikom¹⁹ trudila, da si deček ne bi premislil.

VI. – 16. avgusta 1782

Gospodu
Miklošu Küzmiču
Sv. Benedikt

Prečastiti gospod župnik in vicearhidiakon!

Odločitev slavne Županije glede popisa župnij je bila tale: Znova je treba popisati sploh vse župnije. Potemtakem, da bo tej odločitvi natančno zadoščeno, se mora izvršiti nov popis vseh župnij. Izrazi namreč kot so: če, koliko in neskladje se nanašajo na pretekla leta in imajo tale pomen: če v preteklih letih ni bil narejen noben popis župnije in ga tudi sedaj ni, ali če sicer je, a ni v skladu z novim popisom tega leta, to je, kolikor se z njim ne ujema in se od njega razlikuje, se mora vsekakor narediti nov popis, in sicer tako, kakor da v preteklih letih sploh ni bil noben narejen. Če pa se popisi prejšnjih let ujemajo s popisom tega leta in se župnijski dohodki niso niti povečali niti zmanjšali od tistega časa, nov popis odpade, treba pa je samo opisati nekdanje dohodke.

¹⁸ Organist-šolnik je bil Mihael Rittoper. Prim. J. Smej, Dve pismi iz leta 1779 za osvetlitev vprašanja šolnikov in šolstva v Prekmurju, v: Zgodovinski časopis 49 (1995) 4 (101) 609.

¹⁹ Martjanski župnik je bil Mihael Gaber, rojen 10. aprila 1753 v Dol. Slavečih, umrl 13. septembra 1815 v Martjancih. Prim. J. Smej, Muza, 20–21.

Ker pa župnišča sestavljajo precejšen del župnijskih dohodkov, jih je treba prav tako popisati. Nasprotno pa je glede organistov-šolnikov. O njih in njihovih dohodki ni nobene omembe v cesarsko-kraljevskem naročilu. Zato se nikakor ni treba lotiti njihovega popisa.

Toliko glede težav, ki so nastale in ste mi jih predložili v zvezi s popisom župnij.

Kar pa se tiče dečka, rojenega nekatoliškemu staršem in ki želi z vsem srcem prejeti naše svete skrivnosti (*sacra nostra amplecti cupientem*): Vaša prečastitost naj se skupaj z martjanskim župnikom resno potruži, da bo omenjeni deček čimprej prestopil v našo pravo vero in kolikor je le mogoče, naj se tudi starši strinjajo z njegovo spreobrnitvijo ali vsaj da ji ne nasprotujejo (*et quantum fieri potest Parentes quoque conversioni ejus consentiant, aut ad minus ne inviti sint*). Kakor hitro pa bo opravil izpoved vere, naj ga vaša prečastitost sprejme k sebi v župnišče za njegovo nadaljnjo vzgojo. Poskrbel bom, da se vam povrnejo stroški, ki jih boste imeli z njim in da prejmete ustrezno plačilo za vaš trud. Za sedaj ga ne morem sprejeti v sirotišnico, ker je v njej že preveliko število takšnih dečkov, prihodnje šolsko leto pa ga bom sprejel v omenjeni zavod. Medtem naj mi vaša prečastitost sporoči, koliko let ima imenovani deček.

Sicer pa vam podeljujem očetovski blagoslov in ostajam s trajno naklonjenostjo

Vaši prej imenovani prečastitosti

János Szily

Poslano 16. avgusta 1782

škof

VII. – 13. novembra 1782

Presvetli gospod škof,
meni zelo naklonjeni gospod!

Njegovo cesarsko-kraljevsko veličastvo je blagohotno (*clementer*) zaukazalo, da je treba v brevirju pri sv. Gregorju VII., v drugem berilu II. nokturna z belim lističem prelepiti tisti zadnji del, ki se začneja z besedami: « Proti brezbožnim poskusom cesarja Henrika itd. »

Gospod škof, milostno (*gratiose*) ste mi zapovedali, naj vas obvestim, če je bilo to izpolnjeno. In tako vam z vso ponižnostjo sporočam, da so duhovniki naše okrogline prej omenjeni ukaz njegovega veličastva povsem izpolnili: tisto mesto v brevirjih so prelepili z belim lističem, tako da je s tem odpravljeno.

Sicer pa se priporočam vaši predragoceni naklonjenosti ter ostajam s spoštovanjem in vdanostjo.

Presvetlega gospoda škofa,
meni zelo naklonjenega gospoda

nevredni kaplan

V Ivanovskem dolu,
13. novembra 1872

Mikloš Küzmič, župnik
pri Sv. Benediktu, s.r.

VIII. – 29. decembra 1782

Presvetli in prečastiti gospod škof,
meni zelo naklonjeni gospod!

Pred vrati na začetku novega leta bi si tudi jaz kar najbolj srčno želel imeti zgovornost Marka Tulija Cicerona, kristalno čisti veletok pesmi Vergila Marona in Ovida Nasona, da bi lahko izrazil tisoč svojih srčnih želj. O da bi to moje pismo zaslužilo vsaj zadnje mesto med množico voščil, namenjenih za novo leto vam, presvetli gospod škof!

Ko zaman žalujem, da so me zapustile veličastne pesniške žilice, vam podajam sicer hripave, a iskrene melodije srca: Toliko naj bo vaših let, kolikor se blešči na nebu zvezd. Po blaženi smrti pa se veselite v nebeškem kraljestvu! Naj vam nebo nakloni trikrat srečni potek leta, ki je pred nami! Nebeščani naj s soncem ozarjajo vse dni našemu premilostnemu gospodu škofu! Pazite, ve, parke, da ne boste pretrgale pretrgale nit življenja predobrega škofa! Obesi, Karon, svoj čoln, da bo preblagi škof šele poln dni, obtežen z velikimi zaslugami, pridobljenimi s toliko trudi, napori, prečutimi nočmi v Gospodovem vinogradu, posebej v tem našem usodnem času, v katerem se preobilo kaže njegova gorečnost, prejel na elizijskih poljanah večne blaženosti neminljivo krono slave.

Nadalje tu prilagam rešitev kazusa prečastitega gospoda gornjeseniškega župnika,²⁰ ki je pred nedavnim zaostala. Prilagam še potrdila o opravljenih letnih duhovnih vajah kakor tudi tabelo, ki jo je treba dostaviti visokemu kraljevskemu namestniškemu svetu. Vse to z vso vdanostjo podajam vaši presvetlosti. Kar se tiče prej omenjene tabele, vam moram razložiti, da ima sicer gornjelendavsko zemljiško gospodstvo navado vsako leto odšteti župnijam, ki so na ozemlju gospodstva, po 20 florenov za olje svetilke večne luči. Vendar tega nisem dodal, ker je treba tam vprašati, koliko je v glavnici za večno luč. Nam ni znano, če je kaj glavnice v ta namen, ali pa se je Nádasdijeva družina zavezala, da bo na drug način poskrbela za olje večne luči.

Prosim vas še z vso vdanostjo, da mi sporočite, ali moram poleg tabele, ki vam jo to pot prilagam, sestaviti še drugo tabelo cerkvenih računov, ki smo jo do sedaj navadno pošiljali meseca januarja?

Sicer se pa priporočam vaši veliki naklonjenosti in visoko cenjeni blagohotnosti ter ostajam z dolžnim spoštovanjem.

Presvetlega in prečastitega gospoda škofa,
meni zelo naklonjenega gospoda

29. decembra 1782,
v Ivanovskem dolu

najneznatnejši kaplan,
Mikloš Küzmič, župnik
pri Sv. Benediktu s.r.

IX. – 7. januarja 1783

Gospodu
Miklošu Küzmiču
sv. Benedikt

Prečastiti gospod župnik
in vicearhidiakon!

Ne dvomim, da so dobre želje, ki mi jih je vaša prečastitost izrazila na začetku novega leta, privrele iz meni dobro znane iskrenosti vašega srca. Enako tudi jaz prosim, naj vam usmiljeni Bog iz brezmejnega zaklada svojih nebeških milosti obilno podeli svoj blagoslov. Tako

²⁰ Gornjeseniški župnik je bil Matija Cvetan. Rodil se je ok. leta 1733 v kraju Smarge, tržaška škofija. Bogoslovje je študiral v Zagrebu, vendar ni stanoval v semenišču. Posvečen je bil ok. 1755 na naslov zemljiškega gospoda Antona Jankoviča (ordinatus est ad titulum Spectabilis Domini Antonii Jánkovits). Služboval je sprva kot dvorni kaplan, nato v župniji Németh (pečujska škofija), pri Sv. Juriju v Rogaševcih (1765–1776) in končno kot župnik v Gornjem Seniku, kjer je umrl 20. maja 1789. O njem pravi kanonična vizitacija gornjeseniške župnije z dne 14. septembra 1778 na 256. strani: »Linguae Croaticae et Vandalicae gnarus. Tam in Matre quam filiali ad populum dicere debet Lingua Vandalica« (»Vešč je hrvaškega in slovenskega jezika. Tako v župnijski cerkvi kakor v podružnici mora pridigati v slovenskem jeziku«). Prim. Géfin III., 67.

okrepljeni boste mogli povsem ustrezati svoji službi, v svetem poklicu dostojno živeti, zvesto skupaj z menoj trpeti za evangelij in vsak dan več duš pridobiti za Kristusa.

Nadalje: poleg tabele ustanov, ki ste mi jo priložili, pripravite in čimprej pošljite še drugo tabelo o dohodkih in izdatkih posameznih cerkva, ki mora biti vsako leto sestavljena.

Hkrati vam prilagam tabelo ustanov s pripombo, da v njej ni zapisanih tistih 20 florenov, ki jih gornjelendavsko zemljiško gospostvo vsako leto daje za olje večne luči, ker da še ni ugotovljeno, ali v ta namen obstaja glavnica ali pa se je Nádasdijeva družina kako drugače obvezala za vzdrževanje večne luči. Izpolnjeno tabelo ustanov kakor tudi drugo o cerkvenih dohodkih in izdatkih mi čimprej v prilogi vrnite.

Sicer pa vam podeljujem očetovski blagoslov in ostajam s trajno naklonjenostjo.

Poslano 7. januarja 1783

János Szily
škof

X. – 29. marca 1783

Presvetli in prečastiti gospod škof,
meni zelo naklonjeni gospod!

V dopisu, ki ste mi ga nedavno blagovolili milostljivo poslati, ste mi zaukazali, naj čimprej sestavim in vam dostavim račune cerkva naše Slovenske okrogline (hujus Districtus Tóthszágihensis). Z vso ponižnostjo vam sporočam, da sem račune v mesecu januarju natančno preveril, spraval skupaj in vam jih tudi poslal po zanesljivi osebi konec meseca januarja.

Da bi pa moral znova napravljati račune, to bi bilo zame pretežko. Tega namreč ne bi mogel doseči drugače, kakor samo tako: znova se odpraviti na pot po vsej Slovenski okroglini ali pa dobiti od gospodov župnikov izvleček iz blagajniške knjige glede prejemkov in izdatkov. Z vso ponižnostjo torej prosim, da me blagovolite oprostiti te dolžnosti. Če je pa v mojem povzetku vseh računov kakšna napaka in mi zaradi tega zapoveste, naj vam sestavim novo tabelo, vas z vso ponižnostjo prosim, da mi tabelo, ki vam je bila, kot je prej omenjeno, že izročena, vrnete. Tako bom čimprej popravil, kar je treba popraviti, in hkrati s tem zadostil vašemu naročilu.

Sicer pa se priporočam vaši predragoceni naklonjenosti in veliki blagohotnosti ter ostajam z vdanim spoštovanjem.

Presvetlega in prečastitega gospoda škofa,
meni zelo naklonjenega gospoda

V Ivanovskem dolu,
29. marca 1783

najneznatnejši kaplan,
Mikloš Küzmič, župnik
pri Sv. Benediktu, s.r.

XI. – 14. junija 1783

Pozdrav v Gospodu vsem,
ki bodo to brali!

Po milostnem pooblastilu prevzvišenega in prečastitega gospoda škofa sem skrbno prebral sveženj molitev (fasciculum precum), ki jih je za rabo in dušni blagor slovenskega naroda (Nationis Vandalae) sestavil gospod Mikloš Küzmič, župnik pri Sv. Benediktu. V teh molitvah nisem našel ničesar, kar bi nasprotovalo, bodisi pravosti ali pravi veri. Zato menim, naj se natisnejo.

Dano pri Sv. Juriju v Rogaševcih, dne 14. junija v Gospodovem letu 1783.

Pečat
(nečitljiv)

Janez Hülli²¹
župnik pri Sv. Juriju
v Rogaševcih, s.r.

XII. – 11. julija 1783

Gospodu Juriju Raffajju
Murska Sobota

Prečastiti gospod župnik!

Za sedaj nimam nobenega duhovnika, ki bi bil večš slovenskega jezika (*linguae Vandalicae gnarum*) in bi ga kot takega lahko imenoval za kaplana v Murski Soboti.

Medtem, dokler ne bova jaz in moj častiti konzistorij razporedila tja koga izmed klerikov, ki bodo letos končali svoje študije, prepuščam vaši prečastitosti, da sprejmete k sebi patra Fidela Bernjaka,²² frančiškana iz samostana v Német-Ujváru, za duhovnega pomočnika. Omenjeni pater je trenutno župnijski upravitelj v župniji Hodoš. Če pa je ta že odšel v župnijo Gornji Senik, potem si izprosate od častitega patra priorja v monoštrskem samostanu častitega patra Štefana Hülla,²³ cistercijanca, ki je prav tako večš slovenskega jezika (*linguae vandalicae aequae peritum*). Ne dvomim, da ga boste pri priči dobili, kakor hitro pokažete to moje pismo.

Sicer pa še naprej sami od sebe modro skrbite za duše, mene pa obvestite, ali ste dobili kaplana in katerega?

Podeljujem vam očetovski blagoslov in ostajam s trajno naklonjenostjo.

Vaši prej imenovani
prečastitosti

János Szily
škof

Poslano 11. julija 1783

²¹ Janez Hülli, roj. ok. 1739 v Krplivniku, župnija Gornja Lendava. Bogoslovje je študiral v Győru, v duhovnika posvečen ok. leta 1764. Kaplanoval je pri Sv. Juriju v Rogaševcih (1764–1765), župnikoval pa najprej na Cankovi (1765–1779), nato pa pri Sv. Juriju v Rogaševcih, od 1779 do smrti 5. avgusta 1809. Govoril je slovensko, nemško in madžarsko. I. Škafar piše, da je bilo Hüllu ime Ivan (lat. *Ioannes* je lahko ali Ivan ali Janez) in da je bil rojen okoli leta 1736 v Krplivniku (sic). Vendar moramo upoštevati podatke iz Kanonične vizitacije župnije Cankova z dne 10. septembra 1778, str. 167: »*Parochus est Dominus Joannes Hülli oriundus ex Possessione Kroplivnik I. Comitatus Castriferreo ingremiata aetatis Physicae 39*« (»Župnik je gospod Janez Hülli, doma z zemljiške posesti Kroplivnik, na ozemlju slavne Železne županije, star 39 let«). Če je potemtakem 10. septembra 1778 dopolnil 39 let življenja, je moral biti rojen ok. leta 1739.

Janez Hülli je pregledal Küzmičev rokopis Knige molitvene (...) na haszek szlovenszkoga naroda, ki je izšla v tisku jeseni leta 1783.

Poleg J. Hülla je Küzmičev rokopis pregledal tudi soboški župnik Jurij Baltazar Raffay, roj. ok. leta 1726 v Prosečki vasi. Bogoslovje je študiral v Győru, v duhovnika je bil posvečen 1750. Najprej služboval kot dvorni kaplan pri grofu Szápáryju v M. Soboti (1750–1755), nato pa kot župnik na Tišini (1755–1768), v Martjancih (1768–1773) in končno v M. Soboti, od 1773 do smrti 19. januarja 1789. Prim. I. Škafar, Iz dopisovanja, str. 282.

²² Pater Fidelis Bernjak je bil frančiškan. Pripadal je frančiškanskemu samostanu v Német-Ujváru (Güssing). Po rodu je bil Slovenec in je rad pomagal po slovenskih župnijah, tako npr. v Beltincih v letih 1783, 1794, 1797 in 1802. Po smrti župnika Matije Cvetana je leto dni (1789–1790) kot župnijski upravitelj oskrboval gornjeseniško župnijo. M. Küzmič ga je škofu Szilyju priporočal. Prim. I. Škafar, Iz dopisovanja, str. 477 in op. 7.

²³ Glede patra Štefana Hülla prim. J. Smej, Problemi slovenskega jezika v porabski župniji Kethely leta 1783, v: Časopis za zgodovino in narodopisje 68 (1997) 1 zv., str. 42, op. 11.

XIII. – 11. julija 1783

Miklošu Küzmiču

Sv. Benedikt

Prečastiti gospod župnik
in vicearhidiakon!

Iz verodostojnega poročila gospoda lektorja in kanonika Štefana Borosa²⁴ sem vzel na znanje, da so gornjeseniški župljani v osnovnih resnicah naše vere nepoučeni in nevešči ter da so se odtujili poslušanju božje besede. To mi res prizadeva toliko večjo bolečino, kolikor bolj si z budnostjo in skrbjo škofovske službe prizadevam za blagor vsega mojega božjega ljudstva, posebej še v tem času in v teh okoliščinah ter kolikor silneje želim, da bi vsi dušni pastirji sebi zaupano ljudstvo kar se dá najtemeljiteje poučili in izobrazili.

To velja v prvi vrsti za tiste, ki živijo sredi nekatoličanov. Zanje se po pravici lahko bojimo, da bodo po svoji nemarnosti v božji službi in nevednosti postali polagoma slabi katoličani. Začeli bodo dvomiti v resnicah prave vere ali bodo celo odpadli od katoliške vere. Zato se naj, kakor je že moj častiti konzistorij razporedil, pater Fidelis Bernjak, frančiškan, do sedaj župnijski upravitelj hodoške župnije, čimprej odpravi h gornjeseniškemu župniku kot njegov duhovni pomočnik.

S tem dopisom vam, gospod vicearhidiakon, hkrati tudi naročam, da stopite h gornjeseniškemu župniku, njegovo ljudstvo pa spodbudite, da se bo z vso marljivostjo udeleževalo božje službe. Na patra Fidela Bernjaka pritisnite, da se bo pri priči preselil. Oba, tako patra Fidela kakor gospoda gornjeseniškega župnika, v mojem imenu očetovsko spodbodite in resno opomnite, naj z vso vnemo skrbita za dušno zveličanje zaupanega jima ljudstva. Z vso gorečnostjo naj mu oznanjata božjo besedo in neutrudno razlagata krščanski nauk, vsaj vse praznične dni in nedelje. Z besedo in zgledom naj ljudstvo utrujeta v katoliški veri, da bosta lahko Gospodov vinograd, ki sta ga prejela v skrbno obdelovanje, z obilnimi sadovi prekipevajočega vrnila istemu Gospodu, ki bo zahteval strog račun o dušah, z njegovo krvjo odkupljenih. On bo dobre delavce za duše, ki so jih pridobili, nagradil, za dobra dela lene pa bo na veke pogubil.

Končno naj vaša prečastitost budno nadzira, ali se natančno izvajajo naredbe glede jutranjih pridig in popoldanskih katehez; o pomanjkljivostih, ki jih odkrije, pa naj me pri priči obvesti.

Sicer pa vam podeljujem očetovski blagoslov in ostajam s trajno naklonjenostjo.

Vaši prej imenovani prečastitosti

János Szily

škof

Poslano 11. julija 1783

²⁴ O lektorju, kanoniku Štefanu Borosu prim. I. Škafar, Iz dopisovanja, str. 278, op. 3 in J. Smej, Muza, str. 19–20. Ime Štefana Borosa je tudi na naslovni strani knjige M. Küzmiča iz leta 1781: Pomoucs bete'snih i mirajouc'sih (...) z- pobo'snim sztroskom naj visse postüvanoga goszpodina Boros Stevana, szombotelszke sztolne czérkvi kanonika...

Zusammenfassung

Mikloš Küzmič zwischen dem Staatsapparat, der Kirchengewalt und der Feudalherrschaft

Jožef Smej

Wer bisher die veröffentlichten Briefe von Mikloš Küzmič (1737–1804), Pfarrer und Vizeerzdiakon, Schriftsteller und Dichter, so wie auch die mit ihm zusammengebundenen Schreibdokumente durchstudiert hat, konnte sich über die Wichtigkeit derselben überzeugen. Viele Briefe von Mikloš Küzmič warten noch auf die Übersetzung aus dem Latein und auf die Veröffentlichung. Die hier veröffentlichten Briefe (von 30.12.1777 bis 11.7.1783) spiegeln M. Küzmič's Handelsweise und Mühe ab, und zwar zwischen dem Staatsapparat, der Kirchengewalt und der Feudalherrschaft.

Unter dem Staatsapparat muss man vor allem die kirchenpolitischen Reformen des Kaisers Joseph II. verstehen. Diese Reformen haben einen Eingriff ins innere Leben der Kirche getan: z. B. was können die Priester im Brevier lesen und was dürfen sie nicht.

János Szily (1735–1799), der erste Bischof von Szombathely, hat den kirchenpolitischen Reformen des Kaisers Joseph des II. Widerstand geleistet und musste er deswegen gelegentlich des Aufenthaltes des Papstes Pius des VI. in Wien (von 22.3. bis 22.4.1782) schon in den ersten Tagen nach dem kaiserlichen Befehl die Stadt Wien verlassen. Zum Staatsapparat gehörte auch die königliche Stellvertretung in Pressburg (Bratislava). Bischof Szily sollte dort seine Rechenschaft über seinen Widerstand ablegen. Das Toleranzedikt des Kaisers Joseph II. (1781), das die freie Religionsausübung den Protestanten sicherte, hat nämlich Szily erst im Jahre 1782 veröffentlicht. M. Küzmič verlangte nach der Ungültigkeitserklärung dieses Toleranzedikts.

In dieser Zeit hatten auch die Prozessual- und Bezirksrichter des Komitats Vas die tragende Rolle in der Staatsobrigkeit.

Neben dem Bischof muss man der Kirchengewalt auch das Bischofskonsistorium und die Erzdiakonen zurechnen. Bischof Szily war nicht nur ein Mázén des Vizeerzdiakons und Schriftstellers M. Küzmič's, sondern auch ein Auftraggeber: M. Küzmič musste jährlich die Beschreibung des Töthságdistriktes (Slovenska okroglina) zusammenstellen, die lückenhaften Beschreibungen seiner Priester ergänzen und die falschen Beschreibungen verbessern. Bei den Beschreibungen der Pfarren haben auch die Prozessual- und die Bezirksrichter des Komitats Vas mitgearbeitet.

Der Auftrag an M. Küzmič war auch die neuen Pfarren und Lokalkapellanien vorzubereiten, von den Ordensprovinzialen wegen des Mangels der Weltpriester um die slowenischen Seelsorger demütig zu bitten und sich an die Grundherren um die Beiträge für die verschiedenen Bedürfnisse der Pfarre zu wenden.

Im oben angeführten Zeitabschnitt bei so gestalteten Umständen war wirklich sozusagen wie ein Wunderding, dass M. Küzmič auch literarisch sich betätigt hat. Er hat nämlich fünf Bücher vorbereitet und zusammengestellt, vor allem ein Gebetbuch zugunsten der slowenischen Nation (1783). Das war KNIGA MOLITVENA (...) NA HASZEK SZLOVENSZKOGA NÁRODA. Von den ganzen slowenischen Büchern wurde dieses Buch am meisten nachgedruckt. Es war wirklich ein »Brevier« in Prekmurje (Übermurgebiet) für das slowenische Volk zwischen der Mur und der Raab.

ZALOŽBA MODRIJAN

Zakladi tisočletij. Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov

Avtorji: Dragan Božič, Rajko Bratož, Slavko Ciglenečki, Janez Dular, Jana Horvat, Timotej Knific, Peter Kos, Andrej Pleterski, Marjeta Šašel Kos, Ivan Turk, Anton Velušček

Poljudnoznanstvenih del o stotisočletni preteklosti slovenskega ozemlja in arheoloških najdiščih ter najdbah ni veliko na naših knjižnih policah. Nekaj najdišč je opisanih v zbirki vodnikov *Kulturni in naravni spomeniki Slovenije* ali v monografijah, npr. Rifnik in Tonovcov grad pri Kobaridu. Mladim bralcem so namenjene knjige *Rimljan sem* (1994) Eve Kocuvan (o rimski dobi na Slovenskem), *Tu bo naš dom* (1998) Timoteja Knifica (o dogajanjih na Slovenskem pred naselitvijo Slovanov in v prvih stoletjih po njej) in *Skrivnost, imenovana Potočka zijalka* (1998) Vitana Mala. Med poljudna dela sodi tudi bogato ilustrirana knjiga *Ob zori časov* (1998) Ivana Turka in Franceta Steleta (o Potočki zijalki in jami Divje babe I). Celovitega dela, ki bi zajemalo prav vsa obdobja naše preteklosti, pa doslej na našem tržišču ni bilo. To vrzel bodo zapolnili *Zakladi tisočletij*.

Knjigo so začeli pred tremi leti pripravljati na Inštitutu za arheologijo ZRC SAZU pod vodstvom predstojnika dr. Janeza Dularja. Enajst avtorjev je poskušalo svoje široko strokovno znanje predstaviti in posredovati bralcem v poljudni in všečni obliki. Pod približno 110 naslovi predstavljajo čas stotih tisočletij – od prvih sledov človeka v starejši kameni dobi do leta 1000 n.š. Izjemne so tudi ilustracije in fotografije – mnoge od njih so prava paša za oči. Predmete je prav za to knjigo posnel mojster fotografije Tomaž Lauko, risbe živali pa je izdelal vrhunski ilustrator Jurij Mikuletič. Bralec bo nedvomno užival ob pogledu na hladno železo suličnih osti, rumenkasto obarvan glinast vrč mehkih oblik, toplo prosevajoče jantarne jagode ali zlati sijaj rimske fibule.

Knjiga bo zadovoljila tako zahtevnejše bralce kakor tiste, ki se ob sončnih nedeljah sprašujejo, kam na izlet. Morda bo koga povabila v najbližji muzej, marsikoga pa presenetila ob spoznanju, da je kako pomembno arheološko najdišče čisto blizu njegovega doma.

Zakladi tisočletij je torej knjiga za vsakogar, ki se zaveda pomena stotisočletnih korenin sedanje slovenske zemlje in njenih prebivalcev. Je darilo Sloveniji na pragu tretjega tisočletja.

(Podrobnejše informacije o knjigi in možnosti prednaročila po posebni nižji ceni za člane Zveze zgodovinskih društev Slovenije vsebuje prospekt, priložen temu zvezku ZČ.)